

**O'zbek xalqining zabardast farzandi, ko'p qirrali ijodkor
Maqsud Shayxzoda**

Abdullayeva Nurjamal Abibulla qizi
Toshkent davlat transport universiteti
Iqtisodiyot fakulteti AT-4
+998977698118
nurjamalabdullaeva003@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada shoir Maqsud Shayxzodaning xalq qalbidan joy olgan sermahsul ijodi va uning o'zbek milliy madaniyatida tutgan o'rni haqida mushohada yuritiladi. Shoir she'rlarida Ona Vatan, Tinchlik, Samimiylik, Tinchlik, Mehnatsevarlik mavzularining aks etishi uning jozibali misralari orqali tahlil qilinadi. O'zbek adabiyotida shoirning o'rni va nufuzi juda baland ekanligi ko'rsatiladi hamda shoir she'rlariga bugungu kundagi ijtimoiy-ma'naviy ehtiyojning mavjudligi asoslanadi. Shuningdek, shoirning she'riy tragediyasi "Mirzo Ulug'bek" asarining badiiy qimmatini tahlil etiladi. Asarning o'zbek va jahon adabiyotida tutgan o'rni haqida mulohazalar yuritiladi. Adib ijodining o'zbek adabiyotiga ko'rsatgan ta'siri real baholanadi. Shoir ijodining o'rganish yuzasidan taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Maqsud Shayxzoda she'riyati, dramaturgiya, tragediya, badiiy ijod, harbiy lirika, vatanparvarlik, "Mirzo Ulug'bek", intim lirika, intellectual lirika.

Annotation. This article discusses the poet Maqsud Shaykhzoda's prolific work in the hearts of the people and his role in the Uzbek national culture. The poet's poems reflect the themes of Motherland, Peace, Sincerity, Peace, and Diligence, which are analyzed through his captivating verses. The role and prestige of the poet in Uzbek literature is very high, and the poet's poems are based on the existence of today's socio-spiritual needs. The artistic value of the poet's poetic tragedy "Mirzo Ulug'bek" is also analyzed. The role of the work in Uzbek and world literature is discussed. The impact of the author's work on Uzbek literature is realistic. Suggestions and recommendations are given for the study of the poet's work.

Keywords: Maqsud Shaykhzoda's poetry, drama, tragedy, literature, military lyrics, patriotism, "Mirzo Ulug'bek", intimate lyrics, intellectual lyrics.

KIRISH

Yozuvchi va ijodkorlarning o'zlari tomonidan yozilgan avtobiografiya va esdaliklarida ijtimoiy hayot va ijod o'rtasidagi mutanosiblik bot-bot takrorlanishi bejiz emas. Zero, bu jarayonda ijodkor nafaqat xalqqa nafi tegadi, balki shu orqali xalq bilan bir qozonda qaynaydi. Xalqning dardini, ichki kechinmalarini, orzu-istaklarini, quvonch-u tashvishlarini his qiladi, tatiydi [Шарафиддинов 1999: 45]. Ayni zamonda xalq tilining betakror jozibasini o'rganadi. O'z asarlarida xalqning qadimiy va navqiron, sehrlil va betakror so'zlarini qo'llash orqali ona tilining jozibasini, tarovatini nomoyish qiladi. Mana shu omillar sabab adabiyotning xalqchilligi, milliyliigi, hayotiyliigi yanada kuchayaveradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Maqsud Shayxzoda – faylasuf shoir, mohir dramaturg, zabardast olim, yetuk tarjimon, ehtirosli publitsist sifatida XX asr o'zbek adabiyotidan munosib o'rin egallagan. Ozarbayjon xalq yozuvchisi Mirzo Ibrohimov ham Maqsud Shayxzoda ijodiga yuksak baho bergan. U “Maqsud Shayxzoda zuvalasi she'riyat shu'lasil bilan yo'g'rilgan kuychi edi, uning asarlarida buyuk xalqchil idealar, vatanparvarlik tuyg'ulari, chinakam insoniy hissiyotlar bilan yashagan yoniq qalbning gulduros aks sadosi o'z tajassumini topgan”, deb yozgan edi. Maqsud Shayxzodaning “Kapitan Gastello”, “Qondoshlik”, “Yo'q, men o'lgan emasman”, “Chorak asr” kabi she'rlarida ham urush va tinchlik, o'lim va hayot, do'stlik va qahramonlik, yovuzlik vat inch insoniylik haqidagi muhim poetik fikrlar mohirona ifodalangan. “Kapitan Gastello” she'rida shoir jangda mardligini ajoyim namunasini ko'rsatga uchuvchi Gastello jasoratini chuqur ehtiros va samimiy ixlos bilan tasvirlab haqiqiy vatanparvar jangchilarning yorqin obrazini yaratdi. Ma'lumki, kapitan Gastello-tarixiy shaxs shoir asarida hayotiy hodisa va aniq tarixiy faktdan ustalik bilan foydalangan Gastello jasoratini hikoya qilish orqali hayot va o'lim haqida chuqur ma'noli ijtimoiy xulosa chiqargan. “Tiz cho'kib yuz yil yashagandan ko'ra qahramonlik ko'rsatib bir kun yashash afzaldir”,- degan fikrni umumiy ruhiga singdirib, kishilarni Gastelloday mard, botir bo'lishga chqairgan. Maqsud Shayxzoda urush davrida bevosita jang voqealarini tasvirlash bilan cheklanmaydi. U “Bog'bon”, “Asalchi”, “Yigiraman-ip beraman”, “Olma ” singari sherlarida jangoh ortidagi kishilarning mehnat-u tashvishlarini, o'ylarini aks ettirdi. Maqsud Shayxzoda urush yillarida yuzaga kelgan aksariyat

she'rlari badiiy mahorat jihatidan ham ibratli. Shoir mumtoz aabiyot an-analari va xalq og'zaki ijodi boyliklaridan foydalanib, harbiy mudofaa mavzularini sodda va ta'sirli qilib yaratarkan, maqol va aforizmlar darajasiga ko'tarilgan sermazmun va go'zal baytlar to'qiydi. "Ajdar va odam" "Semenchenko, ofarin" she'rlarida folklor qahramonlariga xos afsonaviy xislatlar hozirgi jangchilar faoliyatlariga ibrat sifatida keltiriladi. Shoirning "Vatan", "Bu yer mening vatanim", "Yurtim", "Paxta manzumasi" kabi she'rlarida xalqning bunyodkorlik faoliyati zavq-shavq bilan tasvirlaydi. Bunyodkor inson qadr-qimmatini yuksaklikka ko'taradi. Binobarin shoirning "Mukofotlar muborak", "Hormasin bu qo'llar", "Paxtakor va shoir" singari she'rlari halol mehnat qilayotgan azamat zamondoshlar sha'niga aytilgan dilrabo madhiyadek yangraydi. "Mukofotlar muborak" she'rida shoir yorqin va yaxlit sheriyy ta'rif-tavsiflar kashf etib, samarqandlik mehnatkash dehqon obrazini mehr-muruvvat bilan gavdalandirgan: Samarqandlik deyildimi- Ahdga vafo degani. Samarqandlik deyildimi- Ishlar bajo degani. Samarqandlik deyildimi- Chin grajdan degani. Samarqandlik deyildimi- Toza vijdon degani. Maqsud Shayxzoda she'riyatida xalqlar do'stligi mavzusiga katta o'rin berilgan. Shoir do'stligi va birodarligini hayot haqiqatiga mos holda qayta-qayta kuylandi. Xalqlar o'rtasidagi do'stlikning azaliy tarixiga va uning buyuk ahamiyatiga doir falsafiy mazmuni betakror misralarda jo'shqin ifodalaydi. Maqsud Shayxzoda do'stlikni kuylash va ulug'lash bilan birga, tinchlikni saqlash, urushning oldini olish to'g'risida ham qator asarlar bitgan. Shoirning "Sevgi va Tinchlik", "Yuksal, tinchlik bayrog'i", "Kabutarlar" singari she'rida urushga nafrat, tinchlik uchun kurash mavzusi jo'shqinlik va ko'tarinkilik bilan yoritilgan. Shoir "Yuksal, tinchlik bayrog'i" she'rida turli badiiy tasvir vositalaridan, xususan notiqlik san'ati imkoniyatlaridan ustalik bilan foydalangan. Maqsud Shayxzodaning "Toshkentnoma" (1957) lirik-falsafiy dostoni o'zbek she'riyatining jiddiy yutug'idir. Har bir shoir o'z davrining farzandi. U o'zi yashagan davr voqea va hodisalriga hech qachon loqayd qarab tura olmaydi. Ammo u o'z davrining o'tkinchi masalalari girdobida o'ralashib qolmay, abadiy haqiqatlarni katta mahorat bilan tasvirlay olsagina, ulug' shoir darajasiga erisha oladi. U shu jarayonda shunday asarlar yaratadiki, bu asarlar o'zi bilan birga insoniyatni ham kelajak sari yetaklab borishi mumkin. XX asrning 20 – 30-yillarida qalam tebratgan shoirlar butunlay boshqa tarixiy sharoitda yashadilar. Ular shu davr bilan hamqadam va

hamnafas bo'lishni o'zlarining nafaqat shoirlik, balki vatanparvarlik burchlari deb bildilar. "Bahorda yomg'ir" she'rini yozganidan keyin, Shayxzoda ham balki she'rning yaratilishidek sehrli ijodiy jarayon to'g'risida o'ylagandir. Har holda oradan bir necha kun yoki oy o'tgach, u o'zining lirik zamzamaridan biri—"Misraning tug'ilishi" she'rini yaratgan. Shoir o'zbek xalqi tarixit o'tmishining olis davrilariga nazar tashlab, xotin-qizlarning yurt ozodligi yo'lida olib brogan kurashlari va shu kurashlarda ko'rsatgan jasoratlarini bejiz tilga olmaydi. Shunday mardona ayollarimizdan biri Zebo G'aniyeva ona vatanni yovuz ushmandan himoya qilgan o'zbek xotin qizlarining munosib vakilasi edi. Uning yuragida o'sha To'marisdek ayollarning ayollarning qoni jo'sh urib turdi. Tarix tuyg'usi bilan yo'g'rilgan shoir Zebo g'aniyevani ana shunday tarixiy shaxslar va voqelar fonida ko'rdi va uning obrazini ko'tarinki ruhda tasvirladi. Maqsud Shayxzodaning tarixiy-biografik janrda yaratilgan "Mirzo Ulug'bek" tragediyasi XX asr o'zbek adabiyoti tarixida alohida o'rin tutadi. Ozod Sharafiddinov tarifi bilan aytganda, bu ajoyib asar "...uch cho'qining biri..." Mirzo Ulug'bek" tragediyasi hech bir ikkilanmagan holda jahon adabiyotining eng yorqin namunalari bilan bir qatordga qo'ysa bo'ladi... Unda tasvirlangan hayot drammatizmi jihatidan eng mashhur tragedyalardagidan zarracha kam emas, asardagi yetakchi xarakterlar har jihatdan barkamol, qahramonlarning obrazi real va betakror. Maqsud Shayxzoda 1955-yilda bu tragediyani yozishga kirishadi va uni 1960-yilda yozib tugatadi. Asar besh pardadan iborat. Unda XV asardagi tarixiy sharoit butun murakkabligi bilan to'g'ri ko'rsatilgan. Ajdodlarimizning ajoyib qadriyatlari, ezgu an'analari, ilm-fan sohasidagi buyuk kashfiyotlari ulug'lanib, feodal tuzumning fojiali tomonlari ro'yi rost tasvirlangan, zulm va istibdod, xurofiy bid'at keskin qoralangan. Garchi bu kabi vaziyat Yevropada ham kuzatilgan bo'lsa-da, "Mirzo Ulug'bek"day yetuk tragediyaning shakllanishi aynan milliy adabiyotimiz bag'rida sodir bo'ldi.

XULOSA: Maqsud Shayxzodaning she'riy asarlari va tragediyasi o'zbek adabiyotini boyitish bilan birga xalq madaniy ma'naviy dunyoqarashining o'sishida ham kata ahamiyatga ega bo'lgan. Shu bois uning ijodi yaqin ellik yil ichida qayta-qayta o'rganilmoqda. Asarlari maktab darsliklaridan tushmay kelmoqda. Bularning barchasi shoir ijodiga bo'lgan ma'naviy ehtiyoj natijasida albatta. Shunday ekan, shoir ijodini o'rganish va keng targ'ib qilish bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Ahmedov S., Qosimov B., Qo'chqorov R., Rizayev Sh. Adabiyot. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi uchun darslik, Toshkent, "Sharq" 2015 – 176 b.
2. Eshchanova Gulnora. She'riy asar tahlilida nima muhim? Til va adabiyot ta'limi, 2013-yil, 8-son, 33-34 betlar.
3. Hasanov M. So'zmunchiq. Toshkent, "Mashhur-press" 2020. – 128 b.
4. Olimov S. va boshqalar. Adabiyot. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik, I qism. Toshkent "Yangiyo'l Poligraf servis" 2019 – 260 b.
5. Xudoyberdiyev Erkin. Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent, "Iqtisod-moliya", 2007 y. 304 b.
6. Озод Шарафиддинов. Сардафтар саҳифалари. Мақолалар. Хотиралар. Тошкент, "Ёзувчи", 1999. – 224 бет.